

La moneda de cinc rals de Terrassa de data 1641

RAFAEL COMAS

La Universitat de la Vila de Terrassa fou una de las poblacions catalanes que en el període de la guerra de separació, bateren moneda de plata de V rals o mitja lliura catalana.¹

La documentació d'aquesta emissió fou publicada per primera vegada el 1951 per l'historiador local Salvador Cardús amb motiu de la «1ª Exposición Nacional de Numismática» celebrada a Terrassa el 1949.²

El dos de desembre del 1641 el Consell General de la Universitat de la Vila es reuneix per acordar demanar llicència de fer moneda i preveure ja els futurs proveïdors de la plata i altres metalls.³

1. Terrassa, estava llavors i des de 1562 dividida en dues Universitats, la Universitat de la Vila que comprenia el nucli urbà de la població que va encunyar monedes de plata de cinc rals pel procediment de martell i la Universitat Forana o del Terme que abraçava les parròquies de l'antic terme del castell i que encunyà moneda d'aram concretament sisens pel procediment del molinet.

2. «Crónica-Catálogo de la 1ª Exposición Nacional de Numismática». Tarrassa 1951. Pag. 86 a 97. Historia Monetaria de Tarrassa. Salvador Cardús.

3. «Primerament tots concordes han determinat que lo Sr. Conseller Poal vaja en Barcelona a suplicar als Srs. diputats sia de llur vuença concedir llicencias a la present universitat de poder fer moneda asi y de la manera la han concedida a altres universitats...» Item donar la fadiga a Joseph Guittard y Antoni Escuder y Antoni Rovira de que acas se obtingan ditas llicensias proveschan de plata o altres metalls per a fer dita moneda». Arxiu Històric de Terrassa. Llibre del Batlle 1641.

El 9 de desembre, es dóna compte que la vila té concedida la llicència.⁴ S'acorda tirar endavant la fabricació i es contracta amb els proveïdors del metall prenent de model les fàbriques de Granollers i Mataró.⁵

Pel procés que seguí el juliol de 1645 la Règia Cort contra la Universitat i singulars persones de la vila i terme de Terrassa per haver fabricat moneda sense posseir el privilegi corresponent i per la declaració dels inculpats, sabem que la fabricació s'inicià el 20 de desembre del 1641 i que durà fins el 26 de febrer de 1642 que «cessà dita fabrica y no sen a fabricada més en la dita vila».⁶

Així, doncs, la fàbrica, si suposem certa la data de tancament, va funcionar només 68 dies, 11 dies l'any 1641 i 57 l'any 1642.

EVIDÈNCIES NUMISMÀTIQUES DE L'EMISSIÓ

La primera evidència numismàtica d'aquesta emissió la dóna Aloïs Heiss el 1869.⁷ Heiss a l'apartat de «Tarrasa» publica dues monedes de cinc rals de data 1642.

La següent menció a les monedes de plata terrassenques es produirà el 1892 en la publicació⁸ de la impressionant col·lecció de Manuel Vidal Quadras. En aquesta col·lecció, avui en lloc desconegut, s'inventarien amb els n° 8839 a 8842, quatre monedes de cinc rals de Terrassa. La primera de data 1641 i les altres tres de data 1642.

Botet i Sisó en la publicació el 1911 de «Les Monedes Catalanes»⁹ no afegeix cap novetat. En la part de la Guerra de Separació i en les emissions de Terrassa es limita a transcriure amb els n° 900 a 903 les quatre monedes del Catàleg Vidal-Quadras.

A part de la publicació extractada de la documentació de l'emissió, per Salvador Cardús, el 1951,¹⁰ no es publicarà cap referència més fins el 1965, quan Josep

4. «... la present universitat te llicencia dels Srs. diputats del present Principat per a fer y fabricar moneda ab util y profit de la present Universitat que sen fassa...» Arxiu Històric de Terrassa. Llibre de consells 1635/1645.

5. «... ara ab lo present consell elegessen en provehidors de dita plata los sobre dits Sr. Antoni Rovira, Antoni Escuder i Joseph Guitard para que proveschan de plata a la present universitat ab los pactes modo y forma se fabrica en la vila de Granollers i Mataró...» Arxiu Històric de Terrassa. Llibre de consells 1635/1645.

6. Arxiu Històric de Terrassa. Lligalls 1645.

7. Aloïs Heiss. «Descripción General de las Monedas Hispano-Cristianas desde la invasión de los árabes». Tomo segundo. Madrid 1869. Pag. 166 i lámina, 94.

8. «Catálogo de la Colección de Monedas y Medallas de Manuel Vidal Quadras y Ramon de Barcelona». Tomo Segundo. Barcelona 1892. Pg. 384.

9. Joaquim Botet i Sisó «Les Monedes Catalanes». Volum III. Barcelona 1911. Pg. 162/163 i 193/194.

10. La part del text de la «Historia Monetaria de Tarrasa» referent a la Guerra de Separació és transcrita gairebé literalment, si bé en català al llibre pòstum de Cardús «Terrassa durant la guerra dels Segadors» Terrassa 1971.

Pellicer i Bru publica «Los reales de a cinco».¹¹ Pellicer fa una important recopilació de monedes de plata d'aquest valor emeses a Catalunya durant la Guerra dels Segadors. Concretament de Terrassa, inventaria 14 monedes, tres de les quals arrossegades del llibre de Botet. De les restants 11,¹² nou són de l'any 1642 i en les altres dues la data no és visible i Pellicer les atribueix invertidament com després veurem una al 1641 i l'altra al 1642.¹³

En els darrers anys el que signa ha procedit a una constant recerca i inventari de les monedes de plata terrassenques. Fruit d'aquesta recerca és haver reunit il·lustració fotogràfica empremta o referència de 36 de les 37 o 38 monedes de les quals hem tingut constància. Després d'haver estudiat els encunys de totes, hem tret les conclusions següents:

a) Per encunyar les 36 monedes van utilitzar-se quatre encunys diferents d'anversos i vuit de reversos.¹⁴

b) La moneda núm. 158 del Catàleg de Pellicer, que no té visible l'última xifra de la data i que l'autor va atribuir al 1641 és en realitat de 1642, com podem comprovar amb una altra moneda dels mateixos encunys en què l'any 1642, és perfectament visible¹⁵ (lòm. 2 i 3).

c) L'única moneda del 1641 amb la data visible segueix essent la núm. 8839 del catàleg Vidal Quadras.

d) L'altra moneda terrassenca en la qual la data no és gens visible (Pellicer 163) i que l'autor del catàleg va atribuir a l'any 1642, és del 1641. És, doncs, la segona moneda terrassenca de cinc rals d'aquesta data i és per avui l'única de la qual posseïm il·lustració. Justifiquem aquesta conclusió:

LA MONEDA DE V RALS DE TERRASSA DE L'ANY 1641

Dels quatre encunys d'anvers que, com hem dit, es van utilitzar per a fabricar les monedes de plata a Terrassa, en dos l'escut català és de mida gran i en els altres dos, l'escut és molt més petit. En els dos d'escut gran, la llegenda és la mateixa: PRINCIPA-T-VS CATAL. Remarquem que la paraula PRINCIPATVS

11. José Pellicer Bru. «Los reales de a cinco». Barcelona 1965. Pg. 84 i 85.

12. Malgrat que en les làmines finals del llibre només són il·lustrats 3 dels 11 exemplars, hem aconseguit les fotos de les restants de l'Arxiu de D. Leandre Villaronga, a qui hem d'agrair les facilitats que sempre hem trobat.

13. 1641 (núm. 158 del catàleg), 1642 (nº 163)

14. Inicialment van fabricar-se només tres encunys. Així consta en el document d'atorgació d'immunitat a «Franciscus Via aurifaber civis Barne» per haver fabricat «tres encunys de pessa de sinch rals ad opus fabricandi monetari que nunch de presenti faricatur in dicta Universitate Terratiae...». Arxiu Històric de Terrassa. Manual notari J. Peyret. Suposem que en anar-se espatllant encunys durant el procés de producció es van fabricar nous encunys.

15. Partint de la base errònia que era de l'any 1641, aquesta moneda ha estat subhastada en dues ocasions en els darrers anys amb uns preus de sortida molt superiors als que correspondrien.

és escrita amb ce i que entre les aspes de la creu de Santa Eulàlia només se situa la lletra T.

Per contra en els dos encunys d'escut petit la llegenda és també única però diferent: PRINSIPA-TV-S CATAL. El mot PRINSIPAT és escrit amb essa i entre la creu de Santa Eulàlia se situen dos lletres la T i la V. També és aquesta la llegenda que descriu Vidal Quadras per la moneda del 1641, cosa que en principi suposa que aquesta moneda és d'escut petit.

Dels vuit reversos diferents que van ser usats, quatre duen la llegenda CAST-RVTA-RRAS-1642. Tots quatre coincideixen sempre amb els anversos d'escut gran (lâm. 1). La llegenda dels tres altres reversos amb data 1642 és diferent: CAST-RVMT-ARRA i coincideixen sempre amb els anversos d'escut petit (lâm. 5 i 6). El vuitè revers és el que descriu Vidal Quadras per a la moneda del 1641, CAST-RVTA-RRAS-1641.

Podem comprovar la coincidència de les llegendes de la moneda de l'any 1641 de Vidal Quadras amb la 163 del catàleg Pellicer (lâm. 4), així com el fet que és l'única que combina l'escut petit i la llegenda PRINSIPAT-VS CATAL amb la llegenda de revers CAST-RVTA-RRAS. D'altra banda hem constatat que l'encuny del revers d'aquesta moneda és únic i per tant diferent als altres quatre que duen la mateixa llegenda.

És evident deduir doncs, que la moneda 8839 de Vidal Quadras de l'any 1641 i la 163 del catàleg Pellicer són d'uns mateixos encunys d'anvers i revers. Per no ser així les dues monedes haurien de ser peces úniques d'encunys també únics i diferents i a més a més amb la coincidència de dur la mateixa llegenda. Massa factors haurien de coincidir. L'esmentada moneda núm. 163 de l'inventari Pellicer és doncs de l'any 1641.

NOTES DE LES LÀMINES

1. Moneda de V Rals de Terrassa d'escut gran. Totes les monedes, amb escut gran a l'anvers duen la llegenda de revers: CAST-RVTA-RRAS-1642.

2. Moneda núm. 158 de l'inventari Pellicer atribuïda erròniament per l'autor al 1641.

3. Moneda dels mateixos encunys d'anvers i revers que l'anterior on s'aprecia la data correcta: 1642.

4. Moneda núm. 163 del catàleg Pellicer en la qual la data (1641) no ha quedat gravada. És l'única moneda que combina l'escut petit a l'anvers amb la llegenda CAST-RVTA-RRAS- en el revers, i coincideix plenament amb la descripció que Vidal Quadras fa de la moneda núm. 8839 de l'any 1641.

5 i 6. Monedes del mateix encuny d'anvers que l'anterior, però amb reversos nous i diferents de data 1642. En continuar l'any 1642 la fabricació de moneda, l'encuny del revers fou substituït per d'altres amb el nou any gravat, mentre en l'anvers se seguia usant el mateix encuny. Les llegendes del revers com les de totes les monedes d'escut petit del 1642 és CAST-RVMT-ARRA 1642.

1

2

3

4

5

6

